MEDEDEELINGEN
OVER
DE CHINEZEN OP HET EILAND JAVA.

DOOR
AQUASIE BOACHI,¹

PRINS VAN ASHANTI, INGENIEUR DER MIJNEN IN NEDERLANDSCH INDIË,
TE BUITENZORG.

I. De Chinezen op Java, of beter gezegd de aldaar wonende afstammelingen van Chinezen, uit vermenging met Javanen voortgesproten,

¹ De Redactie heeft gemeend deze Mededeelingen, die door den geachten schrijver oorspronkelijk voor het *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* bestemd en in deszelfs IX^{de} Band, IV^{de} Heft, bl. 808—823 opgenomen zijn, ook in onze *Bijdragen tot de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië* eene plaats te moeten toekennen, en geeft daarvan eene Nederduitsehe vertaling, die, zoo als zij vertrouwt, de goedkeuring van den Heer AQUASIE BOACHI zal wegdragen. Zij heeft evenwel begrepen, dat het in het belang der zaak was, alvorens tot de plaatsing over te gaan, den schrijver van het voorafgaande stuk daarvan kennis te geven, en hem in de gelegenheid te stellen, het eene of andere, dat welligt eenige taalkundige toelichting mogt vereischen, ter bevordering eener juiste kennis dezer materie, zoo noodig toe te lichten. De ondergeteekende heeft aan haar verzoek bereidwillig voldaan, en de mededeelingen van den Heer AQUASIE BOACHI gaan nu vergezeld van eenige aantekeningen, wier doel het is, misvattingen te voorkomen. Éene aanmerking meenen wij edoch alreeds op den voorgrond te moeten stellen: zij betreft de godsdienst der Chinezen; en wij laten hier 's Schrijvers eigene woorden volgen.

Daar het naar de uitdrukkelijke verzekering, die de Heer AQUASIE BOACHI aan de Redactie der *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* gaf, niet in zijne bedoeling lag, om met behulp van letterkundige bronnen eene uitgewerkte Verhandeling over de zeden en gebruiken der Chinesche gasten op Java te leveren, maar liever datgene, wat *hij zelf had gezien en opgemerkt*, aan zijne lezers te verhalen,

vindt men vooral langs de Noord- en Oostkust, minder in de binnenlanden en hoogst zeldzaam in het Zuiden van Java. Hun getal beloopt

zoo verkrijgen zijne mededeelingen daardoor eene bijzondere waarde, die hem de welwillende belangstelling van ieder lezer verzekert.

Hoe objectief evenwel de schrijver ook trachtte te werk te gaan, de stof zelfve noopte hem toch, om ook de strekking en beteekenis der Chinesche gebruiken en uitdrukkingen op te geven, en hij werd mitsdien de tolk eener in zwang gekomen zienswijze, die niet zoozeer gegrond is op onderzoek, als op eene oppervlakkige beschouwing der Chinesche gebruiken, zonder kennisneming van de denkbeelden, die de Chinezen zelven daarmede verbinden.

Dit geldt vooral van datgene, wat de heer BOACHI aangaande "*het Geloof*" der op Java gevestigde Chinezen bijbrengt. Het ware wenschelijk geweest, dat hij ten deze het voorbeeld van den Heer W. L. RITTER had gevolgd, die in het werk "*Java*." Tooneelen uit het Leven, Karakterschetsen en Kleederdragten van Java's Bewoners, bl. 133, diezelfde vraag, toen hij haar aanroerde met voorzigtigheid heeft behandeld. Wij hadden gewenscht, dat de regels van den Heer RITTER: "De Chinezen zeggen dat de beelden of afbeeldingen in hunne tempels geene beschermende of vernietigende magt bezitten, welke alleen berust in God, dien zij *Thi The* (?) noemen, en als het grootste, oppermagtigste Wezen erkennen, en dat zij strekken tot herinnering aan personen, die in hun leven door deugd, wijsheid en verdiensten hebben uitgemunt, en welke zij ook niet aanbidden, maar bij het aanbidden van God, wenschen en bidden, in deugd, wijsheid en verdiensten te mogen evenaren" — wij hadden, zeggen wij, gewenscht dat deze woorden niet geheel waren voorbij gezien. De bewering van den Heer BOACHI, als zouden de op Java gevestigde Chinezen niet den goeden, maar den boozen geest vereeren, en voor de beelden en afbeeldingen des "Duivels" offeren, laat zich bij geene mogelijkheid overeenbrengen met het feit, dat de leerstellingen van den ouden wijsgeer CONFUCIUS, en de Boeddhistische eeredienst, zoo als in China, ook onder de Chinezen op Java in zwang zijn. De Chinesche tempels op Java, waarin beelden van *Kwan in* (vulgo *Koan im*) voorkomen, kenmerken zich als Boeddhistisch, en de eigenlijke Priesters, zij die de gebeden verrigten en de offeranden aanbieden, zijn Boeddhistische geestelijken, die in China hunne inwijding tot de kerkdienst ontvangen hebben en telkens van daar moeten ontboden worden. Aan eene Dienst des Duivels valt derhalve niet te denken. Vindt men ondertusschen in de tempels beelden en afbeeldingen, die zoo misteekend zijn, dat zij wegens hunne gedrochtelijke gedaante „veel gelijken naar den Duivel zoo als wij dien afschetsen;" men gelieve, alvorens ze voor dat te verklaren, wat ze *ons toeschijnen*, op de namen te letten, die ze dragen.

Neemt men dan de moeite, het Buddhapantheon te raadplegen, dan zal men ontwa-

omtrent 200,000 en zij zijn het talrijkst in de hoofdsteden Batavia, Samarang en Soerabaja.

Zij zelven noemen hun vaderland China *Tanngsoann*¹. Door de Europeërs worden zij in het algemeen *Kee*² genoemd, welke benaming echter ook vaak tot scheldwoord dient.

Op elke plaats, waar zij zich gevestigd hebben, hebben zij sierlijke, op Chineschen trant gebouwde huizen, die regelmatig naast elkaar staan en het zoogenoemde Chinesche kamp vormen. Zonder toestemming van het plaatselijk Bestuur, die zeer moeilijk te verkrijgen is, mag geen Chinees buiten dit kamp wonen. De huizen hunner hoofden worden door hen *Kongsi* genoemd. Naar gelang van de belangrijkheid der plaats, waar zij wonen en naar hunne getalsterkte staan zij onder toezigt en bevel van een *Majoor-Chinees*, *Kapitein-Chinees* of *Luitenant-Chinees*. Deze

ren, dat de figuren, hoezeer ook misteekend en gedrochtelijk, iemand anders dan den Vorst der duisternis voorstellen.

Moge de geachte schrijver ons deze aanmerking ten goede houden, en mogen zij hem of anderen aanleiding geven, dit punt nader te onderzoeken en door naauwkeurige in Chinesch schrift gestelde opgaaft der namen, welke de in Chinesche tempels voorkomende voorwerpen van vereering dragen, de beoefenaars der Chinesche taal in staat stellen, de vraag wegens het Geloof der Chinezen op Java afdoende te beantwoorden.

H.

¹ *T'ang*, *Ming* en *Ts'ing* zijn de namen der drie laatste Chinesche dynastiën, en het Chinesche Rijk werd daarna achtereenvolgens *T'ang koeë*, *Ming koeë* en *Ts'ing koeë* genoemd. Bekend is ook de naam *Tschöeng koeë*, het middenrijk. — Is het *Tanngsoann* van den schrijver dezer mededeeling, zoo als ik vermoed, = *Tang tsch'oeën*, dan beteekent dit woord eene Chinesche jonk.

H.

² Komt een Chinees in het buitenland, zoo beschouwt hij zich zelven als een *T'ang-ke*

(唐客), d. i. gast uit *T'ang* of China. Dit is ook het geval met de Chinezen, die zich in den Indischen Archipel vestigen. Een nieuw aankomeling is een

Sin ke (新客) of *nieuw-gast*. Het Chinesche *ke* heeft al de schakeringen van beteekenis, die wij aan ons woord "gast" hechten, en daar het ook een vreemde deling beteekent, die ter plaatse, waar hij zich bevindt, niet te huis behoort, is het in den mond van niet-Chinezen geen aangename groet voor een Chinees op Java.

II.

hoofden worden door hen zelve voorgedragen, maar door de Regering benoemd en geïnstalleerd. Zij ontvangen geen bezoldiging, met uitzondering van den Kapitein-Chinees, die percenten van het zoogenoemde *staartgeld*¹ trekt. Behalve dit staartgeld betaalt ieder Chinees jaarlijks aan de Regering f 6 voor ieder paard en f 100 voor ieder rijtuig dat hij houdt. Van deze belasting zijn de Europeërs en de met hun gelijkstaande inboorlingen vrij.

Deze Chinezen leggen zich, om met de inboorlingen en Europeërs te kunnen verkeerē, op het aanleeren der Maleische taal toe, en hebben den kleinhandel in. Zij zijn planters, kunstenaars, ambachtslieden en fabrikanten. In het algemeen zijn ze nederig, onderdanig, hebzuchtig en sluw. Zoo lang ze in bekrompen omstandigheden verkeerē, zijn zij vlijtig en kruipend, maar rijk geworden, zijn zij lui en hooghartig, en zien met minachting op anderen neer. Listiger en sluer zijnde dan de Javaan, laten zij dezen zwaar voor zich werken en exploiteren zijne krachten. Nu eens behandelen zij hem grof en hard, en dan weer gaan zij gemeenzaam met hem om, zich naast hem zettende, met hem schertsende en pratende, al naarmate zij het ter bereiking van hun eenig oogmerk, t. w. om den armen Javaan te bedriegen, dienstig achten.

Eenige hunner hoofden en kooplieden bezitten groote rijkdommen, die deels in fabrieken, deels in landerijen, deels in gereed geld bestaan.

¹ De Chinezen scheren, zoo als bekend is, hun hoofd kaal en laten alleen op het achterhoofd het haar groeijen, dat ze tot een' langen staart vlechten, die in het Maleisch *Todjong* genoemd wordt (de Chinesche naam is *Piēntszè*). Voor het regt om dezen staart te dragen, betalen zij aan het Nederlandsche Gouvernement eene belasting, die voor de meest goeuden f 50, voor de armsten f 2 bedraagt. Deze belasting gaat eerst met het vijftiende levensjaar in, d. i. met den tijd van meerderjarigheid. Voor die belasting ontvangt ieder jaarlijks een schriftelijk bewijs, *Soerat-Kondeh* geheten. *Soerat* is Maleisch en beteekent brief of cedula. *Kondeh* noemen de Chinezen eigenlijk dat vrouwelijke kapsel, hetwelk ook in Europa onder den naam van *Coiffure à la Chinoise* bekend is, en hetwelk daarin bestaat, dat men de haren van alle kanten opstrijkt, op het midden zamenbindt en met 2, 3, 4 of 5 haarnaalden bevestigt. Met deze haarnaalden, die of van zilver of ook wel van goud en met diamanten en brillanten bezet zijn, wordt groote luxe gedreven.

Zoo liet b. v. de Majoor-Chinees, die in 1851 te Soerabaija overleed, een vermogen na van vijf millioen.

Het eergevoel is bij de Chinezen zeer levendig en de vrees voor ont-eerende straffen (b. v. te pronk staan, gevangenis, stokslagen, dwangar-beid, enz.) gaat bij hen dikwijls zoo ver, dat zij zich zelfs het leven ne-men, wanneer zij geene mogelijkheid zien, die straffen te ontgaan. On-dertusseken worden die misdaden, waarop deze straffen gesteld zijn (als diefstal, aanranding, moord, enz.), door hen ook hoogst zelden, ja bijna nooit begaan.

Grooten moed bezitten zij niet en daarin mag misschien de grond gelegen zijn, dat men hen niet vrijpleiten kan van verraad en wantrou-wen. Maar de Chinezen van de Westkust van Borneo, in de provincie Sambas, die sedert 1850 tegen het Nederlandsch oppergezag in verzet gekomen zijn, houdt men voor dapperder, maar ook voor veel wreeder. De laatste jaren hebben daarvan ijzingwekkende voorbeelden opgeleverd ¹.

II. GELOOF. De Chinezen gelooven aan een goeden en een boo-zen geest. Zij vereeren den boozen geest, bewerende, dat de goede geest buitendien goed en jegens hen welwillend gezind is en hun zegen, ge-luk en vreugde schenkt; den boozen geest daarentegen, welke toornig-en vijandig jegens ons gezind is, moeten wij, zeggen zij, aanbidden en hem offeranden brengen, om zijne toegenegenheid te winnen. Daartoe hebben zij gewoonlijk tegenover de huisdeur eene tafel staan, waarop een geheimzinnig kistje ² of eene Chineesche schilderij staat. Regts en

¹ De bewerkers van dezen opstand waren, zoo als sedert gebleken is, zendelingen en heethoofdige leden van het Hemel-Aarde-Verbond, dat toen ook in China de vaan des oproers opstak, en in het bezit van *Nanking* gekomen is. Op de Westkust van Borneo werd de bevolking van deze elementen gezuiverd en daardoor de rust hersteld.

H.

² Het geheimzinnige kistje is de tabernakel, waarin een houten beeldje van Boed-dha of andere Boeddhistische Heiligen geplaatst is. Het is gewoonlijk van hout, ver-lakt of verguld, en van eene vouwdeur voorzien. In de Muzeën hier te lande vindt men verscheidene exemplaren daarvan. De naam dezer kleine tabernakels is 佛龕 *Fo k'an* of Buddha-huisjes; men noemt ze edoch zoowel in China als in Ja-

links daarvan zijn waskaarsen geplaatst. Dagelijks offert men op deze tafel koeken, reukwerk, vruchten, hoenders, eenden, enz. en steekt er kaarsen op.

Van een leven na den dood hebben zij slechts zeer duistere begrippen. De verhuizing der zielen in de lichamen van nog levenden (!) staat bij hen op den voorgrond. Daarom gelooven zij, dat de zielen van hunne overleden naastbestaanden, die op deze wereld gelukkig geweest zijn, rijk zijn geworden, en in hoog aanzien gestaan hebben, in de lichamen hunner kinderen overgaan. Met betrekking tot dit geloof vervaardigen zij eene schilderij van een dier zaligen, d. i. van een' der overledenen, die op aarde oud geworden was, groote schatten bezeten en in hoog aanzien gestaan had, plaatsen haar in hun huis in eene nis en brengen aan deze schilderij op den dag van nieuwe en volle maan offeranden, bestaande in vruchten, gebak, koeken, bloemen, wicrook, reukstokjes en de lievelingsspijzen der overledenen, opdat derzelver geest in de lichamen hunner kinderen overga en hen gelukkig make ¹.

Zij hebben Priesters, die in tempels, *Tepekkonnio* ² genoemd, wonen, daar de godsdienst verrigten en bij voorkomende gelegenheden den eed afnemen. Men heeft twee klassen van priesters, kleine en groote. De kleine Priester ³ (*Psäkiann* (?) genoemd) moet, wel is waar, zijn hoofd ge-

pan gewoonlijk 厨 (廚) 子 *Tsch'oe-tszè*, in het Japansch *Dsoe-si*. Het is dezelfde naam, die in RITTER'S *Java*, bl. 134, onder den vorm van *Djoe-si*, verkeerdelijk aan de beelden en afbeeldingen zelven gegeven wordt. H.

¹ Het geloof aan zielsverhuizing is eene der voornaamste grondstellingen van het Boeddhisme en strekt om aan de leer van belooning en straf na dit leven een bepaalden vorm te geven. Het is hier de plaats niet in bijzonderheden te treden, ik mag evenwel niet onopgemerkt laten, dat naar deze leer wel wezenlijke deugden, als menschlievendheid, weldadigheid, goede werken en opofferingen als de "*bloemen*" beschouwd worden, die eene verbetering van het lot der zielen tot "*vrucht*" hebben, maar dat aardisch geluk, rijkdom en aanzien, niet tot deze deugden gerekend worden. H.

² Volgens onzen geachten schrijver beteekent *Tepekkon* de *Hoogste* of *Heer* en *bio* een huis. Volgens den Heer W. L. RITTER verstaat men onder *Tei pekkong* den tempel, terwijl God *Thi-The* heet. De vraag is, hoe worden deze namen in het Chineesch geschreven? H.

³ Daar de kleine Priester gehuwd is, en, zoo als ieder Chinees, het hoofd, met nit-

heel kaal scheren, maar mag den staart behouden en huwen. Dierlijk voedsel mag hij niet genieten. Zijne spijs bestaat daarom in rijst, groenten, vruchten, uijen (waarvan de Chinezen zoo bijzonder veel houden), koeken, niet met boter, maar met kokosolie bereid. De Psäkiönn wordt na den dood *begraven*. De hooge of groote Priester, dien men *Wäsionn* noemt, moet zijn hoofd insgelijks kaal scheren, mag geen staart dragen en ook niet huwen. Ook hem is het dierlijk voedsel verboden; maar na den dood wordt hij niet begraven, maar *verbrand*. Beide Priesters worden door de Chinezen gekozen en men neemt daarvoor schrandere mannen. De Wäsion wordt in den regel uit dezulken gekozen, die pas uit China zijn aangekomen (uit *Sinkees*) ¹, en moet tevens ook toovenaar zijn, aangezien men hem de kracht toekent, om waskaarsen, die reeds uren te voren uitgebluscht zijn, door bloote aanraking met zijn waaijer, weder te ontsteken. Voorts moet hij borden zoo hoog in de lucht kunnen werpen, dat zij geheel en al verdwijnen, daarna dezelve, onder het prevelen van geheimzinnige formulieren en met allerhande gebaren, van den duivel, die deze borden tot zich genomen heeft, terugeischen, op zijne vingertoppen opvangen en laten draaijen.

Niet overal, waar zich Chinezen ophouden, zijn er Priesters. In de grootere steden, als Batavia, Samarang en Soerabaija, is er een groote en een kleine Priester. Elders, waar het getal der Chinezen geringer is, bevindt zich slechts een kleine Priester, en b. v. te Buitenzorg, waar omtrent 3000 Chinezen zijn, is er in het geheel geen Priester, en moet er ter verrigting van godsdienstige plegtigheden een uit Batavia ontboden worden.

Boven zeide ik, dat de Priesters den eed moeten afnemen. Deze eed is van dubbelen aard. Den een zweert men zonder veel omslag en ce-

zondering van het achterhoofd, scheert en eenen staart draagt, zoo is hij een leek, die de dienst van koster waarneemt. De naam *Psä-sion* vereischt nadere toelichting, door opgave der Chinesche karakters waarmede hij geschreven wordt. Hetzelfde is het geval met den naam *Wäsionn*, waaronder, volgens den schrijver, de groote Priester verstaan wordt. W. L. RITTER noemt hem *Tang ké*. Is dit hetzelfde als het vroeger vermelde *T'áng ké* of Chinesche gast?

H.

¹ D. i. hij wordt uit China ontboden.

H.

remoniën, de andere daarentegen is eene zaak van meer gewigt en gaat met groote plegtigheid gepaard. Hij wordt op de volgende wijze afgelegd. Degene, die zweren moet, wordt eerst geschoren, zijn staart met witte draad doorgelocht en hij zelf wordt als een doode aangekleed en behandeld, met dat verschil echter, dat zijne kleederen niet van zijde zijn, zoo als dit bij lijken het geval is. Na afloop dezer formaliteiten, wordt hij in groote en feestelijke processie, voorafgegaan door den priester, de Chineesche hoofden en door den Chinees, welke over dat gedeelte van het Chineesche kamp gesteld is, waarin de man woont (de laatste wordt *Commpi* of wijkmeester genoemd), naar den tempel en voor het altaar gevoerd, waar volgens de gewone wijze geofferd wordt. Daarna knielen allen neder, men leest den man de Chinesche wet voor en geleidt hem plegtig en langzaam uit den tempel. In den tempel teruggekeerd, wordt hij voor het altaar, terwijl er eene plegtige stilte heerscht, langzaam over datgene ondervraagt, waarover hij den eed afleggen moet. Zwerft hij dien eed, dan mag men zich verzekerd houden, dat hij de waarheid gesproken heeft. Er is op Java geen geval bekend, dat een Chinees in dit geval een valschen eed gedaan heeft. De gedachte alleen, deze plegtigheid te moeten ondergaan, is in de meeste gevallen voldoende, om hem de waarheid te doen bekennen.

Het scheren van den baard en van het hoofdhaar geschiedt slechts op volle maan. Daar zij het niet gaarne zelf doen, zoo laten zij het door een baardscheerder verrigten. Daarna nemen zij nieuwen draad en vlechten er den staart mede. Daar zij gelooven, dat met het scheren ook alle onreinheid verdwijnt, zoo mag nooit eene vrouw het haar van eenen man vlechten, omdat de vrouwen voor onrein gehouden worden.

III. EENIGE GEBRUIKEN. *a. Plegtigheden voor de trouwing*, bij rijken en aanzienlijken in gebruik. Eén dag voor de bruiloft zendt de bruidegom zijne geschenken aan de bruid, bestaande in een geheel zwijn (eene lievelingskost der Chinezen), hetwelk schoongemaakt en versierd is, en een eveneens schoongemaakt en versierd bok, maar met de ingewanden om den hals, en eene kooi met kapoenen en in tafels met allerhande presenten. Rijken en aanzienlijken zenden 24 dergelijke tafels, lieden uit den middelstand 16, en de armen naar verkiezing. Op

iedere tafel staan 4 schenkbladen. De 4 eerste tafels bevatten slechts Chinesche ingrediënten, die tot de bereiding van spijzen gebezigd worden, b. v. zoogenoemde vogelnesten, champignons, gedroogde visch, tripang, enz. Op de vijfde tafel staan vijf groote, rood geverwde en zwaar vergulde waskaarsen. Voorts ligt daarop het huwelijkscontract, hetwelk van f 20 tot 500 kost en aan het Gouvernement betaald wordt. Op de zesde tafel staan naast elkaar 4 schenkbladen met gouden piasters. De zevende tafel bevat de kroon der bruid, van aaneengeregen paarden vervaardigd en van voren met franjes voorzien, voorts 4 vrouwenjakken en 4 rokken, allen van zijde. Op de achtste tafel ziet men schoenen, hooge laarsjes en pantoffels. De negende tafel prijkt met 4 siriedozen en 4 kwispeldoortjes, bij het siriekaauwen onmisbaar¹. De siriedoozen en kwispeldoortjes zijn van koper of van zilver, of van goud, de eerstgenoemden ook wel van schildpad. Op de tiende tafel liggen halssnoeren en kragen, van rood laken en met goud en brillanten geborduurd. De halskraag heet in het Maleisch: *Kaloeng madjapoeng*. Vervolgens ver- toont de elfde tafel: armbanden van goud en edelgesteenten en twee gordels van goud met eene met juweelen bezette plaat. De twaalfde tafel: 30 groote haarspelden en bloemen van brillanten en 24 kleinere haarspelden en bloemen van brillanten. De dertiende tafel: ringen en eenige garnituren knopen van brillanten, diamanten en robijnen. De veertiende tafel: kleine toiletgereedschappen, als parfumeriën, waschkommen, enz. De vijftiende tafel: twee zijden jakken met ruikers van goud geborduurd, een zijden jak met ruikers van juweelen en twee jakken van gouddraad geweven, het eene van roode, het andere van groene

¹ Het siriekaauwen of eten is een bekend gebruik onder de volken van den Indischen Archipel, die ook bij de Chinezen, en wel bij mannen en vrouwen (t. w. bij die Chinezen, die uit de vermenging van werkelijke Chinezen met Javanen voortgesproten zijn) ingang gevonden heeft. De bestanddeelen van de sirie zijn kalk, de vrucht van den pinangboom en stukken gambir. Deze dingen vindt men in elk Chineesch en Javaansch huis, en, als men uitgaat, neemt men ze vaak in eene doos mede; de aanzienlijken laten ze door een knecht nadragen. Met de siriedoozen, die bij vorsten, aanzienlijken en rijken gewoonlijk van goud en rijk met edelgesteenten versierd zijn, wordt groote luxe gedreven.

zijde, elk ter waarde van f 400. De zestiende tafel: groene omslagdoeken van fluweel, met goud en juweelen geborduurd. De zeventiende tafel: 12 paarsche jakken van battist voor dagelijksch gebruik. De achttiende tafel: 12 witte jakken van battist. De negentiende en twintigste tafel: allerhande soorten van sarongs ¹. De een-en-twintigste en twee-en-twintigste tafel: allerhande soorten van geborduurde Chineesche pantoffels. De drie-en-twintigste tafel: zijden zakdoeken met figuren geborduurd. De vier-en-twintigste tafel: 4 kunstige granaatboomen, waarvan de bladeren van zijde en de vruchten verguld zijn.

Achter deze geschenken volgen zes wagens met oude vrouwen, die aan de moeder van de bruid die geschenken aanbieden. Deze neemt er eenige van en geeft wederkeerig geschenken, die de bruidegom aannemen moet. Daaronder bevindt zich ook een groote, geheel witte vogel, (eene watersnip ²) met een diamanten ring in den bek.

b. Bruiloft. Zijn er in eene familie twee kinderen, b. v. een zoon en eene dochter, dan wordt het als eene wet beschouwd, dat het oudste het eerst trouwt. Zoodra de zoon en de dochter getrouwd zijn, begint de grootmoeder voor het vrouwelijke kroost beschikkingen te maken, in dier voege dat de dochter van de getrouwde dochter met de zonen van den getrouwde zoon in het huwelijk treden mag. Daarentegen mogen de kinderen van *broeders*, tot in het vierde lid, niet onderling trouwen, want tot zoo ver strekt zich bij de Chinezen de naauwe verwantschap uit. Zoodra daarentegen eene dochter getrouwd is, wordt zij niet meer als tot de familie behorende beschouwd.

Wanneer er in twee met elkaar bevriende families een zoon en eene dochter zijn, dan worden deze zonder hun weten door hunne ouders onderling verloofd. Als een regel geldt, dat een meisje met haar zestiende en een jongeling met zijn achttiende jaar moet verloofd zijn. Deze aldus in stilte door hunne ouders verloofden mogen elkaar tot op den dag van

¹ Een gewezen onderkleed, hetwelk bij mannen de plaats van broeken, bij vrouwen die van rokken bekleedt.

² Het is een beeld van den kraanvogel, die in China en Japan voor een zinnebeeld van hoogen ouderdom doorgaat.

trouwen noch zien, noch leeren kennen. Maar op dien dag gaat de bruidegom in gala met groote staatsie, met muziek (Europesche, Javaansche en Chinesche) en door den zoogenaamden koppelaar ¹, een stok-oud man, den oudsten, dien men vinden kan, en door veertien oude vrouwen vergezeld, naar het huis der bruid. Daar aangekomen zijnde, wordt de bruidegom door den vader en den oudsten broeder der bruid met groote staatsie ontvangen. Hij drinkt een kop thee al dansende en springende, verrigt daarna een gebed en wordt dan eerst door den vader en oudsten broeder der bruid, alsmede door zes ceremoniemeesters (zoo mogelijk neven, die in gala verschijnen) tot voor de deur der bruid gebracht, die hem daar gesluijerd hare opwachting maakt. Twee personen, die met een vreesselijk geweld op het bekken ² slaan, gaan den bruidegom in de bruidkamer voor en stellen zich naast het bed (eene soort van eerbewijzing voor den bruidegom). In de bruidkamer gekomen zijnde, neemt de bruidegom der bruid den sluijer af en nu zien zij elkaar voor de eerste maal en beide begroeten vervolgens het bed, hetgeen eveneens eene soort van eerbewijs is, drinken daarna arak en thee te zamen en zetten zich aan eene tafel, waarop de fijnste en uitgezochtste Chinesche gerechten voorgediend worden, wier getal op 16 bepaald is, die echter niet te gelijk, maar vier aan vier op tafel komen. Aan tafel mag slechts de kamenier der bruid bedienen, echter in tegenwoordigheid der verwanten en van eene groote menigte gasten. Na tafel ontdoet zich de bruidegom van zijne galakleedij en trekt een schoon blaauw jak aan, waarna hij op dezelfde wijze als hij gekomen is, en met denzelfden optogt naar huis terugkeert, alleen met dat verschil, dat nu een gedeelte

¹ Deze man ontvangt voor zijne dienst bij deze plegtigheid 250 piasters. Hij moet niet alleen oud zijn, maar ook een hoogen rang bekleeden. Op dien dag wordt hij door allen met groote eer en onderscheiding behandeld, en omdat hij aldus op dien dag als gelukkig en rijk te beschouwen is, wordt hij als zinnebeeld van aardsch geluk gebruikt, en aan de jonggehuwen een aan het zijne gelijk lot, t. w. gelijke eer, gelijk aanzien, gelijke rijkdom en een even hooge ouderdom toegewenscht.

² Twee koperen schalen (*gomm-breng* genoemd), die tegen elkaar geslagen worden. (Hun Chinesche naam is T'ông pán, d. i. koperen borden, of T'ông p'ò tszè. H.)

van de muziek bij de bruid achterblijft. Vervolgens wordt de bruid ontkleed en haar de Chinesche schoenen en de kroon afgenomen ¹.

Alle drie uren wordt de bruidegom tot de bruid ten eten geroepen, en dat duurt tot des avonds tien uur. Daarna verlaat hij de bruidkamer niet meer, drinkt met zijne bruid gemberwater en eet met haar eene soort van vermicellie van rijstmeel. Ook wordt op dien avond een groot feest gegeven, hetwelk *Makan Ondee* of bruiloftmaal genoemd wordt en waartoe de naastbestaanden en eene menigte gasten genoodigd worden. Zoo waren er b. v., in het jaar 1851, bij de bruiloft van den zoon des Kapitein-Chinezen van Buitenzorg meer dan 60 tafels voor gasten aangereg^t ².

Gedurende de drie eerste dagen mogen noch de bruidegom, noch bruid de moeder ontmoeten, schoon met haar in hetzelfde huis wonende. Later wordt aan het vrouwelijke personeel een feest gegeven, waarbij echter geen man tegenwoordig zijn mag, zelfs de bruidegom niet. Daarentegen wordt voor dezen bij een oom of neef een feestmaal gegeven. Het eerstgenoemde feest moet altijd in het huis der schoonmoeder plaats hebben.

Voor de trouwing wisselt men ringen ten teeken van de plaats gehad hebbende verloving.

Eene Chineesche vrouw mag slechts eenmaal in haar leven huwen, de mannen zijn daaromtrent niet gebonden.

Voor de kuisheid hunner dochters dragen de ouders groote zorg. De Chinesche meisjes mogen slechts hoogst zelden uitgaan, en ook dan

¹ Het bruidkleed is een jak, of van amaranthrood satijn of van blaauwe zijde, rijk met goud geborduurd. Maar is de bruid van adel of anders van hoogen stand, dan heeft zij nog eene soort van koperen ring als gordel om het lijf, met vierkante stukken aga^{at}, *panding* genoemd, en komende uit China, waar hij, zoodra de verloving heimelijk door de ouders heeft plaats gehad, moet worden besteld. Elk jak eener adellijke of anders aanzienlijke bruid kost ten minste 160 piasters, en eene dergelijke bruid moet op den dag der bruiloft met goud, brillanten enz. overdekt zijn, die soms eene waarde van meer dan f 20,000 beloo^pen.

² Alle feesten en plegtigheden, die door mannen of ter eere van mannen gevierd worden, hebben des avonds, daarentegen al degenen, die door of ter eere van vrouwen gegeven worden, op den klaren dag plaats.

alleen in gezelschap van vader of moeder of van beiden. In het gezelschap van mannen mogen zij bijna nooit komen. Zij zijn letterlijk opgesloten, en tot eer van de Chinezen moet men bekennen, dat hunne vrouwen en dochters zeer zedig en zeer goede huishoudsters zijn. Bij het trouwen verklaren de ouders plegtig, dat de bruid nog maagd is, terwijl zij in geval van bedrog gehouden zijn, de uitgaven, door den bruidegom gemaakt, te vergoeden.

Het is gebruikelijk, dat men vóór de bruiloft of vóór de begrafenis den hoogsten Chineschen ambtenaar een pakje met waskaarsen vereert. Bij de bruiloft echter geeft men ook aan de naastbestaanden kaarsen, die daarvoor wederkeurig geschenken geven. De bruiloftskaarsen onderscheiden zich van de begrafeniskaarsen daardoor, dat zij veel grooter en buitendien met bloemen en teekeningen en met de namen van het bruidpaar in geele letters voorzien zijn, terwijl de begrafeniskaarsen wel is waar ook roodachtig geleverd, maar slechts zeer klein zijn en het opschrift missen.

Zoodanig zijn de gebruiken en plegtigheden bij de huwelijken van aanzienlijken en rijken. Het spreekt van zelf, dat de armen zich met een gedeelte daarvan vergenoegen.

Zes of zeven dagen na de bruiloft leggen de jonggehuwden bij degenen van hunne naastbestaanden bezoeken af, aan welke zij waskaarsen gegeven en die hun wederkeurig geschenken gezonden hebben. In de zevende maand van de zwangerschap wordt de vrouw in zeven soorten van welriekende wateren gebaad. Tevens wordt door de naastbestaanden rijst gekookt en eten klaar gemaakt en bij die vrienden en bekenden rondgezonden, die bij de bruiloft tegenwoordig geweest zijn. Na de geboorte van het kind brengt elk, die rijst en eten ontvangen heeft, der moeder een geschenk voor de luijermant. — Ongetrouwd te sterven wordt bij een meisje voor eene straf voor begane zonden gehouden ¹.

c. *Dood en Begrafenis.* Terwijl de armen haastig, zonder praal en

¹ Bij deze gelegenheid bemerken wij, dat ieder kind beschouwd wordt met nieuw jaar zijn tweede jaar te zijn ingetreden, al is het ook op den laatsten dag van het oude geboren; ja men rekent zelfs den ouderdom van een kind van de zwangerschap af.

in alle stilte begraven worden, wordt daarentegen de rijke met misbaar en muziek, met praal en luxe en in langzamen tred naar zijn laatste rustplaats gebragt.

Bij het ontslapen wordt den stervende eene groote parel in den mond gelegd, ten einde hem als eene lantaarn op den weg naar den hemel te lichten.

Wanneer een rijke Chinees sterft (zoo als b. v. het geval was met den Majoor-Chinees van Soerabaija in 1851), dan mogen de oudste zoon en de vrouw van den overledene, zoo lang het lijk nog boven aarde staat ¹, niet baden, de haren niet uitkammen en het hoofd niet met olie zalven, en geen der zonen mag zich scheren.

De drie oudste zonen zijn universeel erfgenamen, de vrouw en de overige kinderen, zonen zoowel als dochters, ontvangen slechts legaten.

Er zijn twee manieren de lijken te behandelen. Bij de eene wordt het lijk niet gebonden, bij de andere daarentegen wordt het door 16 man met draad van ongebleekt linnen zoo sterk gebonden, dat de beenderen kraken en breken. Voorts wordt bij de mannen het gezigt met een stuk satijn bedekt, de vingers worden met in zilver gevatte paarlen versierd en in de oogen en neusgaten stopt men groote paarlen, die onbeschaaid en ongeboord zijn moeten. De lijken van vrouwen worden geheel aangekleed als bij de bruiloft, alleen met dat onderscheid, dat nu alles in plaats van bont, wit, en in plaats van goud, van zilver is. De lijken van mannen doet men, al naar gelang van ouderdom en rijkdom, tot negen dubbele jakken van zijde aan, die de oudste zoon vooraf moet aantrekken. Daartoe gaat hij binnen 's huis, op een open plein, als een kleerstok staan, met uitgestrekte armen, en in deze positie worden hem dan die jakken of door zijne broeders of door zijne oomen over elkaar aangedaan. Daarna neemt men ze wederom allen te gelijk af, alsof zij één

¹ De tijd van het staan boven aarde is verschillend, al naar gelang van geslacht, ouderdom, rang en stand. Bij de rijken blijft het lijk van een man, t. w. van een grijsaard, twee maanden, dat van een man van middelbaren leeftijd 40 dagen boven aarde staan. Daarentegen moeten arme lieden, alsmede vrouwen en kinderen reeds binnen twee dagen begraven zijn.

kleed waren, en wikkelt het lijk er in. Nu wordt het lijk in de kist gelegd, die met thee en papiersnippers aangevuld wordt. Zoo lang het lijk in het huis boven aarde staat, zijn de vrouw en de zonen en dochters gehouden, tegen etenstijd den overledene met gehuil en geschreeuw aan tafel te roepen (eene soort van eerbewijzing). Dagelijks worden de geliefkoosde spijzen van den overledene op nieuw bereid en voor de kist geoffert. Ook hangt men de kleederen, die de afgestorvene voor het laatst aangehad heeft, of, zoo hij een opperhoofd was, zijne uniform, over een stoel en plaatst dezen voor de rijk en kwistig gedekte tafel, waarop de spijzen, benevens thee, arak en vruchten staan. Het bed van den overledene wordt iederen dag met versehe bloemen versierd. Voorts worden er 28 poppen van bordpapier vervaardigd, wier gezigt van porselein is. Elke pop draagt iets van den overledene. b. v. zijn rotting, zijn paraplu, een van zijne wapens en dergelijke. Zij moeten herauten verbeelden, die hem naar den hemel begeleiden. Verder wordt ook het woonhuis van den overledene naauwkeurig in het klein van papier nagemaakt, met het geheele ameublement, als stoelen, tafels, bedden, ornamenten, keukengereedschappen, enz., alsmede de stallen; de tuin, enz.¹ Buitendien worden er nog andere sierlijke huisjes, met suikergebak en koek rijkelijk opgevuld, vervaardigd, gelijk ook geheele corpsen van muzikanten, groepen van menschen en dieren. Al deze dingen worden 40 dagen lang ter bezigtiging gesteld, van den dag der begrafenis af gerekend. Gedurende deze tentoonstelling in het huis van den overledene, waarbij ook de stoel met de kleederen en de offer-tafel te zien is, worden de woning en voornamelijk de tuin en de zalen, waarin deze voorwerpen tentoongesteld zijn, prachtig verlicht, en iedere avond laat zich in het huis een muzikcorps (Europesche muziek) hooren, terwijl aan het publiek de vrije toegang opengesteld is, om alles te bezigtigen.

Kort voor de begrafenis wordt eindelijk eene reusachtige figuur (*Telau-sinn* genaamd) van papier vervaardigd, met 4 oogen en een schepter in

¹ De kosten van zulk een papieren huis, benevens toebehooren, beliepen bij den in September 1851 te Soerabaja overleden Majoor-Chinees de som van f 5000.

de hand. Zij verbeeldt een voorrijder op den weg naar de eeuwigheid, wiens taak het is te zorgen, dat de doode onbelemmerd naar den hemel rijzen kan.

Op den dag der begrafenis begeeft men zich in groote, plegtige processie, onder begeleiding van muziek, naar het graf. Deze trein ver- toont allerhande voorwerpen, als schepen, huizen, zeemonsters enz. als mede sierlijke, gedeeltelijk vergulde kunstwerken van papier, voorts het papieren woonhuis van de overledene, bovengenoemde 28 poppen, den telausinn enz. en ten laatste den draagstoel des dooden. Dit alles wordt achter het lijk gedragen. Daarna volgen de naastbestaanden. De oudste zoon is thans gekleed in een jak van gevlochten stroo en eene dito muts waaraan houten bellen zich bevinden. De overige zonen dra- gen kleederen, mutsen en schoenen van ongebleekt linnen, en al de zo- nen hebben een stok, wiens knop met stroo omwonden is, in de hand, van hetzelfde hout, waarvan de bellen aan de muts van den oudsten zoon gemaakt zijn. De vrouw, de dochters en schoondochters, met één woord al de vrouwelijke naastbestaanden van den overledene, gaan onder eene tent van linnen, zoodanig dat zij niet kunnen gezien worden en men niet eens gewaar wordt dat er zich menschen onder de tent bevin- den. Onder gehuil en geschreeuw nadert de trein de rustplaats. Op den weg van het huis naar het graf strooijen de zonen aanhoudend balletjes van geelgekleurde rijst, gekleurd papier en duiten.

Voor het graf bevindt zich eene ophooging bij wijze van stoep of ter- ras, waarop verschillende spijzen, vruchten, enz. in rijke mate tentoon- gesteld zijn. Zoodra het lijk bij het graf aangekomen is, stijgen er vooreerst twee mannen, in tijgers verkleed, in hetzelve, ten einde den boozen geest daaruit te verjagen, opdat hij den afgestorvene den ingang in den hemel niet betwiste. Daarbij maken deze lieden gebaren en be- wegingen en een getier, terwijl zij met stokken om zich slaan, als of zij werkelijk iemand zagen. Dan wordt het lijk onder een vervaarlijk geraas, onder het gebulder van groot en klein geschut, onder het spelen van muziek, het slaan der bekken (gemmbreng) en onder gehuil en geschreeuw, in het graf nedergelaten ¹. Thans werpt ieder der drie

¹ Onder het nederlaten wordt de *Telausinn* verbrand. B. — De beide als tijgers ver-

oudste zonen drie schoppen aarde op de kist en strooit geele rijstbal-
letjes met gekleurd papier en duiten in het graf. Eindelijk knielen al
de zonen op de laatste rustplaats van hun vader neder en verrigten een
gebed.

Is deze plegtigheid afgeloopen, dan keert men in dezelfde orde we-
derom naar huis terug. Ook de draagstoel wordt teruggebragt, omdat
men gelooft, dat ook de ziel des afgestorvene wederom naar huis terug-
keert. Derhalve wordt er ook ter zijner eer een groot feest te huis aan-
gerigt en de offeranden, in eten, bloemen, arak, thee en koeken be-
staande, worden op nieuw, versch bereid, klaar gezet.

Veertig dagen na de begrafenis wordt wederom een groot feestmaal
gegeven. Het huis, de tuin en de nagemaakte woning van den over-
ledene worden, fraai en helder verlicht, ter bezigtiging voor het publiek
opengesteld en omstreeks middernacht wordt alles wat nagemaakt of uit
papier vervaardigd was, met muziek en geraas verbrand. Daarna wordt
het testament geopend, en den laatste wil van den overledene ten uit-
voer gelegd.

De drie eerste maanden dragen de vrouw en de kinderen van den
overledene als zware rouw kleederen en schoenen van ongebleekt linnen
(kleederen van blaauwe kleur zijn teekenen van buitengewoon groote en
zware rouw). Eerst na den afloop daarvan mogen de vrouwenkleederen
gewasschen worden. Dan wordt de kleine of halve rouw aangenomen,
die drie jaren duurt. Gedurende deze drie jaren moet het huis van den
overledene zoo onderhouden worden, als het bij zijn leven was, en er
mag niets in veranderd worden. Gedurende dezen tijd moet de vrouw
het huis bewonen. Men gelooft dat de ziel des overledene nog altijd
in het huis rondwaart, en daarom wordt iedere maand tweemaal (te-

kleede kampvechters, die onze Verhaler bij al dat misbaar uit het oog verliest, zijn
ondertusschen aan het graf ontsnapt, en loopen al schermende en zonder om te
zien, zoo hard ze kunnen, tot dat ze buiten het gezigt van de begraafplaats zijn. Daar
houden ze eensklaps stil, vegen het zweet van het aangezicht, leggen bedaard hunne
papieren plunje af en — of ze elkander uitlagchen, dan wel alleen aan datgene den-
ken, wat ze met deze parforce-jagt verdiend hebben — laat zich voor als nog niet
bepalen.

H.

gen nieuwe maan en volle maan) en eens in het jaar een groot feest ter zijner eere gegeven.

De begrafeniskosten van den Majoor-Chinees van Soerabaija, in 1851, beliepen in het geheel de som van f 25,000.

IV. FEESTEN DER CHINEZEN IN DEN LOOP VAN HET JAAR 1854.

a. 29 Februarij. *Nieuwjaar*. Voor zonsopgang offert men aan Fo (Boeddha) en bidt tot hem. Daarna legt men bezoeken af bij vrienden en naastbestaanden en wenscht elkaar geluk met het nieuwe jaar. De vrouwen gaan naar het graf der afgestorvenen, reinigen hetzelfde en brengen er offeranden, bestaande in bloemen, vruchten, gebak, koeken en spijzen, enz. Des avonds wordt er vuurwerk afgestoken.

b. 12 Februarij. *Tjap-go-meh* of feest der vreugde ¹, door de Javanen *Tepekkonn* genoemd. Dit feest wordt op verschillende wijzen gevierd. In sommige der groote steden worden de kinderen van aanzienlijken en rijken in schoone, sierlijke, rijk getooide kleine wagens van menschen door de straten getrokken, omringd door eene tallooze menigte van lichten en bonte, schoon gekleurde lantaarns en begeleid door eenige muzijkorpsen, onder gezang en geraas en een vreesselijk slaan op den gembreng. Duizende van vuurpijlen en voetzoekers worden afgestoken. Op andere plaatsen worden allerhande zeemonsters (zeeslangen, afzigtelijke visschen, enz.) schapen, groepen van menschen en dieren, enz. van verschillende grootte, uit gekleurd papier vervaardigd en op stellaadjes door de stad gedragen onder een vreesselijk misbaar en geschreeuw. Men trekt langs deze stellaadjes, die met duizenden van lichten en bonte lantaarns verlicht zijn, met muziek en het oorverdoovend geraas der bekkens heen. Duizenden en duizenden van vuurpijlen en voetzoekers worden afgestoken en maken tegelijk met het geschreeuw en gejuich der menschen een geraas, aan het gebulder van het geschut gelijk. Eene tallooze menigte te voet en in wagens (Europeërs en Javanen, aanzienlijken en geringen) stroomt door de straten, terwijl anderen op de balkons der Chinesche huizen verzameld zijn, om deze vreemd-

¹ De *Tjap go mek*, of *Schē wōd jī*, d. i. de 15de dag der eerste maan, viel in 1855 op den 2^{den} Maart. Vergel. bl. 268.

soortige processie te zien ¹. De Chinesche huizen staan open en zoowel Europeërs als inlanders hebben den vrijen toegang en worden gastvrij onthaald op thee, arak, bier en gebak.

De oude wetten en godsdienstige gebruiken brengen mede, dat de vrouwen (getrouwde zoowel als ongetrouwde) op dien avond in de maneschijn wandelen, iederen openstaanden tuin binnentreden en bloemen plukken en niet naar huis terug keeren, alvorens zeven bruggen gepasseerd te hebben. Dit gebruik is echter thans uit de mode en wordt nog maar hoogst zelden gevolgd.

Ten behoeve van dit feest, hetwelk gewoonlijk 14 dagen na nieuwjaar en kort voor nieuwe maan gevierd wordt, wordt onder hen eene collecte gehouden ².

c. 5 April. *Tjeng-Beng* (herinneringsfeest aan de overledenen ³). In den vroegen morgen offert men aan Fo en bidt tot hem. Daarna schenken de Chinesche Hoofden eenige varkens aan het volk, die in den tempel door de Priesters geslagt en klaargemaakt worden. Men snijdt namelijk het vleesch in kleine schijven, doet er een stuk suikerriet bij, en omwikkelt het met bladeren. Alsdan worden die rollen met een vreeselijk geraas en slaan op het gemmbreng rondgedragen en aan elk Chineesch huis eene schijf van dit zwijnevleesch en een stukje suikerriet afgegeven, hetgeen als een geschenk van den goeden geest beschouwd en verteerd wordt. Vervolgens trekt men naar de begraafplaats, reinigt de graven der dierbare afgestorvenen, versiert ze met bloemen en offert ter eere der dooden vruchten, rijst, spijsen, gebak, kippen, eenden, varkens, thee, koffij en arak. Men verrigt een gebed ter nagedachtenis aan de dooden en eet op hunne graven van de offeranden.

d. 31 Mei. *Go-Goeë-tje* of *Petjoen* ⁴. Dit feest begint insgelijks in

¹ Want deze optocht heeft alleen in het Chinesche kamp plaats.

² Daartoe draagt elk volwassen Chinees f1 en elk kind 60 duiten bij. De geheele opbrengst wordt aan het hoogste Oppelhoofd overhandigd, die daarvan de kosten van het feest bestrijden moet.

³ *Tjeng beng*, of *Tjing bing* = *Tsing ming*, het heldere tijdvak begon in 1855 met den 5den April. Vergel. bl. 272.

⁴ Het feest van den "5den dag der 5de maan" (*Go-goeë tji* = *Woe yoeë ji*) viel in 1855 op den 18de Junij. Vergel. bl. 273.

H.

H.

den vroegen morgen met offeranden en gebeden tot Fo. Daarna wordt gebak van rijst gemaakt, in bamboesbladeren gewikkeld, bekend onder den naam van *Kwee-tjang*, hetwelk uitsluitend op dien dag mag vervaardigd en gegeten worden. Want het is een algemeen geloof onder de Chinezen, steunende op eene oude overlevering, dat wie op dien dag niet van dit gebak eet, in den loop van het jaar zeere oogen en een zeeren mond krijgt. Het overige gedeelte van het feest wordt te water gevierd. Duizende van booten en kleine vaartuigen, sierlijk en fraai uitgedoscht, het een al fraaijer dan het ander, met Chinezen opgevuld, bewegen zich met de uiterste snelheid over het water, en onder het slaan op den gemmbreng en onder geraas, geschreeuw, gelach en gejuich wedijveren de booten in het varen. Deze vrolijkheid te water duurt tot 12 uur des middags. Dan worden flesschen met hetzelfde water gevuld, waarop het feest heeft plaats gehad, echter zoo, dat, naar het voorschrift van het bijgeloof, de mond der flesch stroomafwaarts gehouden wordt. Aan dit water schrijft men voor het loopende jaar eene geneeskundige kracht toe, aanwendbaar tegen hoofdpijn, ontstekingen, koortsen en dergelijke.

Dit feest wordt gevierd ter nagedachtenis van den Chineschen ambtenaar Khoet-Zowan ¹, die zich voor onheugelijken tijd in China verdronken heeft, omdat zijn goede raad, in het belang van regering en volk door hem gegeven, niet gevolgd werd. Het varen en heen- en weertrekken der booten en kleine vaartuigen moet aan de vergeefsche moeite herinneren, die het volk ter zijner redding heeft aangewend.

e. 8 Augustus. *Tjiet-Goeë-Poa* of *Tjioko*, ook *Roeboetan* of feest van den boozen geest ². Ter bestrijding der kosten van dit feest draagt elk volwassen Chinees (even als bij het Tjap-go-meh of vreugdefeest) een gulden en elk minderjarige 60 duiten bij, die het hoogste Opperhoofd ter hand gesteld worden. Acht of tien dagen voor het feest wordt eene verba-

¹ *Khoet gewan* = *Kioë yuen*. Verg. bl. 275.

H.

² *Tjiet goë poa* = *ts' yoeë hoei?* of laatste dag? van de zevende maand.

Het hier beschreven feest had in 1855 op den 10^{den} September plaats. Verg. bl. 276.

Volgens de aanhaling uit eene Chinesche bron "worden in China op dezen dag de *eerstelingen* van den nieuwen oogst aan de geesten aangeboden, en het landvolk vergast zich op het nieuwe graan." — Door deze woorden wordt het feest als een dank-

zend groote stelling opgericht en daar naast een reusachtige duivel met 4 oogen van papier vervaardigd (*Tästo* genaamd) en op een open plein of voor den tempel in het Chinesche kamp tentoongesteld. Op den dag van het feest gaat men tegen 2 uur des namiddags naar die stellaadje en versiert ze op de navolgende wijze. Op den top komt een man van papier te staan met een getrokken zwaard, voorstellende den trawant van den boozen geest en naast hem wappert de Chinesche vlag. Aan den voet van de stelling bemerkt men eene groote massa veelkleurig papier als offeranden, ringsom hangen bonte doeken, bonte papieren figuren en beelden, bloemen en een groot aantal lichten en Chinesche lantaarns, die des avonds aangestoken worden. Op de eerste verdieping van den stijger ziet men regts allerhande spijsen, vruchten, gebak, koeken, enz. Regts levendige en geslachte eenden, kippen, varkens en schapen. Op de tweede verdieping bevinden zich woonhuizen, zalen en kamers voor de onderscheidene duivels, die men verwacht. Deze woningen van papier zijn zeer sierlijk en fraai gemaakt en met alle mogelijke gemakken voorzien, als badkamers, bedden, aangeregte tafels, handdoeken, servetten, drink- en waschwater, borden, kaarsen, porcelein en aardewerk, en eene menigte bedienden ten gerijfe der duivelsche zaken. Zoodra het donker is, wordt voor den tweeden Priester (*Psäkiönn*) eene lantaarn opgestoken en in de hoogte opgehangen, opdat de gasten den weg zouden vinden. Dan verrigt hij een gebed en roept en noodigt in geheimzinnige taal alle duivels uit de huizen en omstreken, waar zich Chinezen ophouden, ter tafel en offert vervolgens. Zoodra de Priester zich verzekerd houdt dat alle duivels thans hier vergaderd zijn en hem

feest voor den afgeloopen oogst gekenmerkt, waarbij het volk zich aan vreugdebeldrijven overgeeft. Naar het echter schijnt, vereenigen de Chinezen op Java daarmede

de viering van het Boeddhistische feest **孟蘭盆** *Yu lan pun*, dat in China op de 15^{den} dag der 7de maand plaats grijpt, en waarbij "de arme zielen, welke de hongerhel, waarin ze smachten, op dezen dag verlaten mogen, door de geur van tentoongestelde spijsen kortstondig gelaafd worden" (De Japansche *Encyclopedie*, Band 4, bl. 21: v.). Het aardig verhaal van den Heer **BOACHI** zal aan waarde gewinnen, wanneer zijne duivels voor de arme zieltjes plaats maken. H.

hunne tevredenheid voor hun onthaal hebben te kennen gegeven, wordt de nagemaakte papieren duivel met den geheelen hoop papier verbrand. De hoofdzak bij dat gedeelte van het feest bestaat daarin, dat men er voor zorgt, dat voor alle dingen de kop van den duivel verbrand worde en niet iemand in handen komen, aangezien men gelooft, dat hij, die het geluk heeft, dien kop meester te worden, in den loop van het jaar een tovenaars en wonderdoender wordt, die alles krijgen kan, wat hij slechts begeert. Daarom wordt rondom de plaats van het feest een cordon van gewapende lieden getrokken. Na de verbranding wordt al hetgeen er nog eetbaar en bruikbaar is, van de stelling afgerukt en ieder sleept weg, wat hij grijpen en vangen kan. Tot dit laatste bedrijf wordt de geheele verzamelde menigte, Chinezen, Javanen, Maleijers, enz. toegelaten, zoodat men dit feest eigenlijk als eene soort van verzoeningsfeest beschouwen kan.

f. 22 December. *Tangtje*¹ of *Makan-Ondee*. Reeds bij de beschrijving van de huwelijksplegtigheden heb ik van een *Makan-Ondee* of bruiloftsmaal gewaagd, hetwelk op den avond van den trouwdag gevierd wordt. Het onderhavige *Makan-Ondee* is een geheel ander, t. w. een feest voor de schooljeugd. Hier worden de jongens, in hunne beste kleederen gekleed, in het schoollokaal op koek, gebak, thee, gemberwater, ingemaakte vruchten, enz. onthaald. Men mag daarbij echter geen rijst noch vleesch eten.

V. VOLKSVERMAKEN. De beide volksvermaken, die in geheel Java in zwang zijn en den naam van *Majin wajang* en *Majin Topeng* (of kortaf *Wajang Topeng*) voeren, zijn ook bij de Chinezen zeer bemind. Van den *Wajang* bestaan er drie soorten: *Wajang koelit*, een poppen-spel, waarvoor men sierlijk en fraai gesneden lederen poppen gebruikt, de tweede of *Wajang goleg*, onderscheidt zich van de eerste slechts daardoor, dat de poppen van hout en aangekleed zijn; de derde en meest beminde soort is de *Wajang-orang*². Deze wordt in het geheel door 12

¹ *Tang tje* of *Tang tjik* = *Toeng tsehi*, of zonnestilstand. Vergel. bl. 267. H.

² *Majin* beteekent: spel, spelen; *Wajang*: komedie, Chinesche schim, en *Topeng*: masker. *Koelit* is: leder, en *Orang*: mensch; ategader Maleische woorden.

personen vertoond, echter zoo, dat eerst vier personen, dan nog eens vier, daarna twee en ten laatste wederom twee personen optreden. Tot de Wajang-orang worden slechts vrouwen gebruikt en wel in den regel zeer jonge en mooie meisjes, die daarvoor vooraf onderwijs ontvangen. Zij verschijnen op het tooneel met beschilderde gezigten. In geval van nood worden zij ook in mannen verkleed, indien er in den loop van het spel mannen moeten voorkomen. De Wajang-orang heeft overigens slechts één bedrijf, hetwelk echter zeer lang is en met de onderscheiden pausen van des avonds 8 uur tot 5 uur in den morgen duurt. Men spreekt daarbij of Javaansch, of Maleisch, en onder de vertooning speelt het Javaansch muziek, onder den naam van Gammelan bekend. Bij de Wajang-orang der Sinkees daarentegen mogen slechts mannen optreden en is slechts de Chinesche taal veroorloofd.

Het Hof van Madura te Bangkallang is beroemd om zijne prachtige en sierlijk bewerkte Wajang-poppen (Wajang-koelit). In het algemeen geeft men zich op Java en Madura (voornaamlijk aan de Hoven) veel moeite, om eene rijk uitgeruste en schoon gewerkte Wajang-koelit te hebben en besteedt er vaak veel geld en tijd aan.

De *Topeng* wordt in verscheiden optogten door eene groote menigte lieden van beiderlei kunne gespeeld en er komen daarbij ook nog dieren, als: tijgers, paarden, olifanten, enz. op het tooneel¹. De overlevering aangaande den *Topeng* is in de hoofdzaak deze. In overoude tijden leefde aan de overzijde van de zee een zeer trouwlustig Koning. Deze kwam naar Java met een groot gevolg van dienstknechten en krijgslieden, en van geschenken enz. voorzien, om zich eene gemalin te zoeken. Na lang en vergeefsch zoeken zag hij op zekeren dag eene zeer schoone vrouw, en wel eene prinses, wier broeder koning van het eiland was. De vreemde vorst ontmoet den Javaanschen koning en deszelfs zuster en vraagt om hare hand. Maar ofschoon hem de prinses genegen is, nogtans weigert haar broeder zijne toestemming, en noch geschenken, noch smeekingen en gebeden, geen aanbod hoedanig ook, kan den

¹ Deze dieren zijn slechts nagemaakt, maar in natuurlijke groote, en van binnen zijn er menschen, die ze besturen.

weigerachtigen bewegen. Daar neemt de vreemdeling zijne toevlugt tot list. Door een langer verblijf weet hij zich eindelijk de gunst van den Javaanschen vorst te verwerven en op zekeren dag bereidt hij voor zijnen koninklijken gast een groot feest. Na tafel reikt hij hem eenen bedwelmenden drank, die deze zonder argwaan aanneemt. Maar weldra verzinkt de Javaan in een diepen slaap. Inmiddels wordt de prinses geschaakt, en hare geheele dienaarschap volgt haar. Na voltrokken huwelijk begeeft de overzeesche vorst zich met zijn geheel gevolg en goed gewapend op de vlugt en kiest voor zijn leger eene gunstige stelling, de onvermijdelijke gevolgen zijner daad voorziende. De Javaansche vorst, uit zijn slaap ontwaakt, ontdekt spoedig, hoe schandelijk hij bedrogen is, en zijn toorn en zijne wraakzucht kennen geene grenzen meer. Hij is woedend en hijgt naar wraak. Weldra zijn zijne getrouwe en dappere krijgslieden om hem verzameld en men vervolgt den roover. Daar ontdekt men eensklaps voor zich een wel uitgerust leger in slagorde. De strijd begint en is allerhevigst en de kans afwisselend. Reeds zijn de reijen der Javanen gedund en zelfs hun koning is gewond, terwijl het vijandelijke opperhoofd nog ongedeerd is, zijnde slechts aan éene plaats van het ligchaam kwetsbaar. Maar door een overlooper wordt men daarvan nog in tijds onderrigt, terwijl de strijd zich reeds ten voordeele van den vijand schijnt te neigen. Terstond wordt het kleine maar dappere overschot der Javanen van deze ontdekking onderrigt, alsmede van het voornemen, om eenige manschappen, met den overlooper aan het hoofd, in eene hinderlaag te leggen, ten einde den overzeeschen vijand te dooden. Hierdoor wordt de moed der Javanen wederom verlevendigd, de strijd met heftigheid vernieuwd en de vijand naar de plaats der hinderlaag gelokt. Daar ziet men den vijandelijken koning plotseling vallen, hij is doodelijk getroffen, en zijn leger, daardoor ontmoedigd, neemt de vlugt en de geschaakte prinses wordt teruggevoerd.

De spelers en speelsters bij de Topeng zijn allen gemaskerd. De Gammelan begeleidt het spel en twee personen voeren in naam van de spelers het woord tegen elkaar. Eene weluitgevoerde Topeng duurt overigens in den regel van des avonds 8 uur tot omtrent middernacht.